

FÓRUM ARCHIVÁROV

----- Roč. XII. č. 3 -----

----- Marec 2001 -----

o 4. archívnych dňoch na Slovensku ...

Vážené predsedníctvo, vážené kolegyně, kolegovia!

Rada by som sa s Vami podelila so skúsenosťami pri mojej práci s osobnými fondami výtvarných umelcov a historikov umenia v Archíve výtvarného umenia Slovenskej národnej galérie.

Vstupnou bránou v osobnom fonde sa mi stáva výber archíválií a ich usporadúvanie. Pri tejto otázke by som sa chcela zastaviť. Samozrejme, že si nekladiem za cieľ vytyčovať nijaké všeobecné a záväzné postuláty.

Podľa zachovaných správ v SNG, ktorá vznikla v roku 1949, sa od počiatkov jej budovania venovala určitá pozornosť osobným fondom, zbierkam osobnej dokumentácie výtvarníkov. Prvý rozsiahly, doložený a aj zachovaný fond pochádza z roku

1967. Je to fond významného sochára Jána Fadrusza. Z neskoršieho obdobia sa zachovali len menšie celky alebo jednotliviny.

Systematickejšie sa začalo s akvizíciou osobných fondov výtvarníkov od roku 1973, zavedením systemizovaného miesta pracovníka s pozostalosťami /ako sme v SNG zvykli voľne nazývať/, včlenením finančnej kvóty na MK, vytvorením ohodnocovacej komisie a vytvorením adresára výtvarníkov, kunsthistorikov ich rodinných príslušníkov, s ktorými sme v kontakte.

Toto funguje dodnes, okrem financií.

Význam týchto osobných fondov ako historických prameňov v oblasti

dejín výtvarného umenia iste nám nie je treba zdôrazňovať, najmä ak si uvedomíme, že sú v najväčšej miere vystavené nebezpečenstvu straty pre svojráznosť umeleckého povolania.

Na druhej strane treba zdôrazniť význam kvalitného a čo najobjektívnejšieho výberu prameňov reflektujúcich život a dielo výtvarníkov, historikov umenia a v širších súvislostiach výtvarné umenie.

V čom spočíva náš výber, aký postup volíme?

- najskôr sa oboznamujeme s obsahom textu písomností, fotografií, výtvarných prác a ostatných archíválií /tu by som chcela upresniť, že u výtvarných prác ide o skicáre, drobné kresby, školské práce, ... Totiž výtvarné diela umelcov, najmä v zenite, sú predmetom akvizície kurátorov, ktorí sa profesionálne zaoberajú príslušnými výtvarnými technikami v daných obdobiach./

- zhodnotíme do akej miery zachytávajú život, umeleckú tvorbu, záujmy, kontakty na pozadí doby, v ktorej žili, v kontexte umenovednom a spoločenskom.

- rešpektujeme rozsah a úplnosť fondu /napr. osobný fond Martina Benku, Janka Alexyho - archív SNG vlastní iba konvolút, tieto fondy majú

svoje bohaté zastúpenie v Matici slovenskej v Martine.

- porovnáme osobný fond s úradnou registratúrou a inými fondami /napr. akademický maliar Peter Matejka, profesor na VŠVU, alebo Dr. Karol Vaculík, kunsthistorik, bývalý riaditeľ SNG/.

Teraz by som sa zmienila o usporadúvacej schéme jednotlivých dokumentov v osobných fondoch Archívu výtvarného umenia SNG.

V 1. období do roku 1973 pri spracúvaní každý pracovník uplatňoval vlastnú predstavu. Nemôžeme teda ešte hovoriť o nejakej schéme.

V druhom období, od roku 1973, bola prijatá schéma z Maticy slovenskej. Štruktúra osobného fondu vyzerala takto:

- osobné doklady
- korešpondencia /prijatá, odoslaná/
- písomnosti
- tlačené materiály
- fotografie
- práce výtvarného charakteru
- varia

Ďalšia fáza - druhotné spracovanie - výsledkom bola listkovnica, tzv. krížový katalóg /menný

a miestny/. U bádateľov zväčša nebol predmetom záujmu.

V praxi, pri tejto schéme sme mali viaceré problémy, napríklad pohľad na osobné doklady príliš úzky, na písomnosti príliš voľný, ...

Pri oboznámení sa s prácou s osobnými fondami v Památniku národného písemníctví v Prahe, v pražskej Národnej galérii a v niektorých nemeckých kultúrnych inštitúciách sme si zobrali za vzor práce českej autorky Radky Edererovej, ktorej pečať je tu iste zreteľná.

Postupne sme začali uplatňovať nasledujúcu schému usporadúvania osobných fondov:

I. Životopisný materiál /poskytuje základné údaje o pôvodcovi fondu, o jeho živote, umeleckej tvorbe, pedagogickej činnosti, vedeckej dráhe, .../

a/ osobné doklady, diplomy, legitimácie

b/ študijná a odborná príprava /školské zošity, záznamy vysokoškolských prednášok a pod./

c/ autobiografie, pamäti, denníky, poznámkové zošity a denné záznamy a pod.

d/ hospodárske a majetkové záležitosti pôvodcu fondu

e/ zdravotný stav pôvodcu fondu /súhrnné správy/

II. Korešpondencia /bádateľmi je najžiadanejšia/

a/ rodinná

b/ osobná - 1/ abc usporiadanie podľa odosielateľov

2/ listy anonymné

3/ listy bližšie neurčené

4/ koncepty listov pôvodcu fondu neurčeným osobám

5/ listy úradov a inštitúcií

6/ blahoželanía k významným životným jubileám, kondolencie, ...

Dôležitou súčasťou fondu z hľadiska výskumov je i III. skupina, dokumentujúca výtvarnú a inú odbornú a literárnu činnosť.

III. Výtvarná, odborná a literárna činnosť

a/ výtvarné práce /zoraďujeme podľa technik a chronologicky/

vedecké práce /podľa odboru alebo chronologicky, pri chronologickom zoradení nedátované práce na konci v abc/

b/ prednášky, prejavy, príhovory, referáty /zoraďujeme podobne ako u a/

c/ recenzie, posudky, správy, úvahy, referáty, polemiky /zoraďujeme abc

- podľa mien autorov recenzovaných prác, prípadne chronologicky/
- d/ projekty, ... /u architektov projekty sú pod a/ výtvarné práce/
- e/ populárno-vedecké práce /chronologicky, abc radenie prác/
- f/ preklady /abc podľa mien autorov, alebo chronologicky/
- g/ pomocný a študijný prípravný materiál /poznámky, výpisky, bibliografické lístky, výpisky z literatúry, archíválií, novinové výstrižky - ako podkladový materiál pre vedeckú prácu, záznamy o experimentoch, .../

Archívny materiál skupiny g/ ponechávame iba ak tvorí obsahovo ucelený súbor, keď má určitý systém umožňujúci orientáciu, odráža metodický prístup, štýl vedeckej práce. Doslova vzorový príklad tejto skupiny máme v osobnom fonde Dr. Vaculíka, kde sú zastúpené Európske maliarske školy, zatiaľ na úrovni študijného prípravného aparátu.

Písomnosti, ktoré vznikli z častej verejnej činnosti:

- IV. Verejná činnosť /vedecko-organizačná, pedagogická, politická, vydavateľská a iná/

- zoraďujeme abc podľa inštitúcií, v nich chronologicky/

- V. Ilustračný materiál o pôvodcovi fondu /zbieraný pôvodcom alebo jeho dedičmi
 - a/ fotografie, vyobrazenia
 - b/ oslavné prejavy, spomienky
 - c/ referáty a recenzie o prácach pôvodcu fondu
 - d/ bibliografia jeho prác
 - e/ nekrológy, smútočné prejavy k jeho úmrtiu
 - f/ varia

- VI. Dokumenty týkajúce sa rodinných príslušníkov

- zoraďujeme ako I. - V. skup.

- VII. Písomnosti cudzej proveniencie

- zoraďujeme ako I. - V. skup.

V súčasnosti spravuje náš archív 132 osobných fondov. V tomto počte je zastúpených 85 maliarov, 15 sochárov, 6 architektov, 1 inšitná maliarka a 8 historikov umenia.

Za pozornosť a trpezlivosť ďakuje

Valika Hrtánková

Vyhodnotenie spolupráce medzi Slovenským národným archívom a Chemickotechnologickou fakultou STU v Bratislave

Rámcová dohoda o spolupráci medzi Slovenským národným archívom a Chemickotechnologickou fakultou STU v Bratislave bola uzatvorená dňa 5. 5. 2000. Na jej základe sa doteraz kolegiálne dobré vzťahy a spolupráca medzi jednotlivcami z oboch inštitúcií dostali na kvalitatívne inú bázu, ktorá umožňuje vzájomne výhodnú spoluprácu, pomoc a podporu v oblasti vedecko-výskumnej činnosti ako aj spoluprácu pri vzdelávaní a výchove vysokoškolských odborníkov (príloha 1 - Rámcová dohoda).

1. Odborná prax poslucháčov spojená s riešením problémov konzervovania novodobých písomností

Na základe tejto dohody sa v Oddelení archívnej ochrany Slo-

venského národného archívu realizovala trojtýždňová odborná letná prax dvoch študentov z Katedry polygrafie a aplikovanej fotochémie CHTF. Pod vedením RNDr. Jarmily Minárikovej sa v jej rámci zapojili títo poslucháči 5. ročníka do riešenia problémov spojených s konzervovaním písomností Vedeckej spoločnosti pre zahraničných Slovákov z rokov 1939 - 1943, ktoré sa do Slovenského národného archívu dostali vo veľmi zlom fyzickom stave. Študent František Belanyi spolupracoval na vypracovaní vhodnej metodiky odskúšaním niektorých postupov na modelovom písacom kyslom papieri. Študentka Dana Babiaková odskúšala vybratú metodiku na vzorke papierových dokumentov zo zbierky uvedených písomností.

Táto činnosť je prezentovaná vo výskumnej správe "Konzervovanie

písomností Vedeckej spoločnosti pre zahraničných Slovákov z rokov 1939 - 1943", ktorá tvorí ďalšiu prílohu tohto vyhodnotenia (príloha 2).

2. Odborná spolupráca - konzultácie k diplomovým prácam a vedenie diplomových prác

Poslucháči D. Babiaková a F. Belanyi začali v tomto období pracovať na svojich diplomových prácach. Téma diplomovej práce Dany Babiakovej je "Vplyv urýchleného starnutia na stabilitu tlačovej farby na papierovej podložke". Diplomová práca Františka Belanyiho je "Štúdium zmien potlačeného papiera počas urýchleného starnutia". Vedúcou diplomových prác je RNDr. Bohuslava Havlínová, CSc. z Katedry polygrafie a aplikovanej fotochémie, konzultantkou RNDr. Jarmila Mináriková zo SNA. Tematicky sú tieto práce vhodné aj pre potreby archívnictva z toho dôvodu, že sa čiastkovo podieľajú na riešení problémov stálosti a trvanlivosti tlačových farieb a ich odolnosti voči starnutiu. Nadväzujú na predchádzajúce diplomové práce poslucháčok Katedry polygrafie a aplikovanej fotochémie Andrei

Bednárikovej "Štúdium starnutia potlačeného papiera" a Gabriely Szeiffovej "Starnutie papiera ako problém pri archivácii dokumentov". Obidve práce boli ukončené a obhájené v júni 2000 a formou konzultačnej i experimentálnej pomoci sa podieľali na nich aj RNDr. Jarmila Mináriková a Ing. Jozef Hanus, CSc.

Ďalšou diplomovou prácou, na ktorej sa podieľa SNA bude práca študentky Angeliky Cokovej z Katedry chemickej technológie dreva, papiera a celulózy. Témou diplomovej práce je "Sledovanie vlastností a odolnosti voči starnutiu niektorých druhov ručného papiera používaných pri reštaurovaní" a vedúcim diplomovej práce Ing. Jozef Hanus, CSc.

3. Spolupráca v oblasti experimentálnej činnosti

Pre potreby experimentálnej činnosti je nevyhnutné urýchlené starnutie testovaných vzoriek. Simulácia prirodzeného starnutia sa najčastejšie vykonáva pomocou suchého a vlhkého tepla. Pre starnutie vzoriek poskytuje SNA zariadenia na starnutie suchým teplom pri 103°C ako aj vlhkým teplom pri 80°C, 60 % relatívnej vlhkosti.

Ostatné experimentálne práce sa vykonávajú na zariadeniach a prístrojoch Chemickotechnologickej fakulty.

V rámci testovania vplyvu sterilizácie etylénoxidom na rôzne artefakty sme začali sledovať zmeny farebnosti niektorých látok pred a po sterilizácii, ktoré sme merali a vyhodnocovali na Katedre polygrafie a aplikovanej chémie CHTF. V tejto práci budeme naďalej spolupracovať.

4. Vyhodnotenie prínosu spolupráce pre Slovenský národný archív

Treba jednoznačne konštatovať, že oficiálna spolupráca s Chemicko-technologickou fakultou STU je pre Slovenský národný archív veľkým prínosom. Už pri spoločnej formulácii problémov môžeme predložiť témy, ktorých riešenie sa buď čiastkovo alebo úplne dotýka aktuálnych i širších teoreticko-praktických otázok starnutia nosičov informácií, písacích a tlačových látok, ich degradačných mechanizmov ako aj možnosti odstraňovania týchto vplyvov - teda

problematiky archívnej ochrany v jej komplexnom ponímaní.

V rámci praktického riešenia uvedených problémov oceňujeme predovšetkým možnosti využitia aktivity študentov či už v rámci odbornej praxe alebo diplomových prác, počas ktorých sa riešia parciálne problémy z oblasti aplikovaného výskumu, ale aj konkrétneho použitia získaných výsledkov v konzervačnej praxi.

Ďalším prínosom je možnosť konzultácií s kvalitnými odborníkmi z CHTF STU a využitie interdisciplinárneho teoretického i praktického pohľadu i pomoci pri riešení problémov z oblasti komplexnej ochrany archívnych dokumentov.

No a nakoniec, ale nie najmenej dôležitá je možnosť využívania špecializovaných prístrojov a zariadení, ktorými disponujú pracoviská fakulty, a ktoré by Slovenský národný archív nikdy nemohol zo svojich prostriedkov zabezpečiť a v žiadnom prípade by nemohol ani zabezpečiť ich dostatočnú využiteľnosť.

Bratislava 18. 1. 2001

Ing. Jozef Hanus, CSc.
vedúci oddelenia archívnej ochrany

Osobné archívne fondy vo vojenských archívoch

Osobné fondy vo vojenských archívoch sa viažu, ako by ste to istotne predpokladali, k vojenským osobám. To však neznamená, že by sa sporadicky nemohli objavovať osobné fondy vojakov aj v iných archívoch. Naopak vojenské archívy môžu mať aj osobné fondy civilistov, ktorých život alebo dielo má vojenský či vojskopolitický kontext.

Ak si bližšie povšimneme osobné fondy vojakov, z archívneho hľadiska majú dve špecifiká. Napriek ohromnému počtu písomností vojenskej povahy, práve osobné fondy vojakov existujú v minimálnom množstve. Má to svoje vysvetlenie. Písomnosti, ktoré spracúvali vojenský činitelia boli takmer vždy utajovaného charakteru a teda boli spravované vojenskými tajnými spisovňami, a pokiaľ neboli skartované stávali sa neskôr súčasťou príslušného archívneho fondu. V období socializmu sa situácia ešte skomplikovala. Pre ilustráciu uvádzam, že keď Štátna bezpečnosť chcela zavrieť nebohého dôstojníka Cyrila Kuchtu, tak mu

urobila domovú prehliadku, našla nejaké vojenské predpisy a zločin bol na svete. Z uvedeného vyplýva, že vojaci si skutočne osobné archívy obyčajne nebudovali.

Druhá osobitosť spočíva v tom, že získavanie a archivovanie osobných fondov všeobecne súviselo so štruktúrou vojenského archívneho fondu, ktoré ako celá armáda v období Československa existovala len na celonárodnej, neskôr federálnej úrovni. V praxi to znamenalo, že do roku 1992 uchovávanie osobných fondov patrilo do kompetencie Vojenského historického archívu v Prahe, kde zber vojenských pozostalostí bol finančne a personálne zabezpečený.

Na základe uvedeného nás neprekvapí, že v súčasnosti vo Vojenskom historickom archíve v Trnave je uložený len jeden osobný fond, ktorý je ako archívny fond oficiálne prezentovaný a sú tu ďalšie tri zbierkové celky, ktoré by svojím charakterom mohli a mali byť klasifikované ako osobné fondy.

Spomenutý archívny fond má mimoriadnu dôležitosť, ide o 11 archívnych škatúl z pozostalosti vojenskej osobnosti generála Ferdinanda Michala Čatloša. Dnes už len málokto vie, ako to bolo s touto pozostalosťou, a tak sa pri tejto veci pozastavím.

Gen. Čatloš najmä v staršom veku sa často vracal k svojej vojenskej kariére a písomne sa vyjadroval k mnohým historickým udalostiam a osobám. Reagoval na historické články a publikácie, ktoré sa vzťahovali k jeho osobe, alebo udalostiam, ktoré prežil. Redakcie mu neumožňovali publikovať a tak jeho záznamy končili v jeho osobnom archíve. Po smrti gen. Čatloša v roku 1972 sa jeho rodina rozhodla, že písomnú pozostalosť poskytne vojenským historikom. Pozostalosť gen. Čatloša od jeho rodiny, konkrétne od jeho švagra, prevzal vtedajší pracovník Oddelenia vojenských dejín Slovenska v Bratislave plk. Ing. Ondrej Hanusek, písomnosti utriedil vojenský historik Ing. Ján Pivovarci. Pozostalosť však v Bratislave dlho nezostala. Vzhľadom na to, že zmienené oddelenie nemalo štatút archívneho pracoviska, mohlo sústreďovať

dokumentáciu len vo forme kópií dokumentov, vtedajší riaditeľ Vojenského historického ústavu v Prahe plk. Ján Procházka nariadil prevoz pozostalosti do Vojenského historického archívu v Prahe. Naviac nastali ťahanice ohľadne zaplataenia pozostalosti. Posudky historikov v Bratislave v súlade s dohovorom s rodinou Čatloša stanovili cenu okolo 20 000 Kčs. V Prahe nariadili nové posudky a cena, ktorá bola aj preplatená sa zmenšila len na 8 000 Kčs. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 došlo k delimitácii vojenského archívniectva. K tejto téme som sa vyslovil na prvých archívnych dňoch v Poprade. Pri delení archívov platila zásada, že písomnosti, ktoré sa dostali do archívu zbierkovou činnosťou, delimitácii nepodliehali. Napriek tomu som sa zasadzoval o to, aby fond gen. Čatloša delimitovaný bol. Po určitom zdráhaní pražskí archivári napokon súhlasili a v prípade Čatloša urobili výnimku. Ešte v roku 1993 som tento fond doviezol na Slovensko.

Vo VHA v Trnave sme tomuto fondu venovali značnú pozornosť. Fond bol vybavený len stručným súpisom písomností a preto bol

podrobený riadnemu archívnemu spracovaniu, ktoré vykonala PhDr. Sylvia Čordášová. Metodickú pomoc pri spracovaní fondu poskytla vedúca pracovníčka SNA PhDr. Eva Vrabcová. Písomnosti Čatloša boli roztriedené podľa zvolenej ukladacej schémy, ktorá rešpektovala chronologický charakter vojenskej kariéry a života gen. Čatloša v časovému rozsahu od roku 1914 až do roku 1971. Za inventárnu jednotku bola zvolená vecná skupina. Týchto bolo vytvorených spolu deväť a vzťahujú sa k určitému historickému obdobiu: k odboju za 1. svetovej vojny, k pôsobeniu Čatloša v čs. armáde do roku 1939, k obdobiu Slovenskej republiky a jej účasti vo svetovej vojne, k obdobiu SNP, k problematike Národného súdu. V piatej vecnej skupine sú zhromaždené písomnosti nadčasového charakteru niekedy aj filozofické úvahy. Šiesta skupina sa týka len osobných dokladov rozdelených na občianske, vojenské a rodinné. Ósmu skupinu tvorí korešpondencia súkromného charakteru a posledná skupina obsahuje výstrižky z tlače alebo jednotlivé periodiká. Vecné skupiny sú ďalej vnútorne členené na tematické podskupiny, v ktorých sú písomnosti

usporiadané podľa dátumu. Nedatované písomnosti sú zaradené na koniec každej podskupiny. Súčasťou inventára je aj menný register.

Okrem tohto osobného fondu gen. Čatloša existuje ešte jedna jeho pozostalosť, ktorú spravuje Archív literatúry a umenia v Matici slovenskej v Martine. Bolo by iste zaujímavé tieto pozostalosti porovnať. Z dochovanej korešpondencie vyplýva, že niektoré originály písomností sú uložené v Martine a ich kópie v Trnave.

Ďalší tentoraz už nespracovaný osobný fond vo VHA v Trnave patrí osobe plk. Jaroslava Kmicikieviča. Tento dôstojník sa zapojil do I. odboja v Taliansku, slúžil v čs. armáde, Slovenskej armáde, kde skončil ako veliteľ 101. pešieho pluku 2. technickej divízie v Taliansku, v roku 1948 bol veliteľom bratislavskej posádky. Fond sa podarilo získať netradičným spôsobom. Pán plukovník býval na Povrazníckej ulici a mal to k vojenským historikom na Jeleniu ulicu dosť blízko. Rád chodieval sa sem porozprávať, tak hádam aby mal dôvod, vždy niečo v taške priniesol, až tu celú svoju pozostalosť poprenášal. V Prahe sa to nedozvedeli, a tak dokumenty

v piatich archívnych škatuliach zostali na Slovensku.

Vo VHA v Trnave písomnosti z tohto fondu boli rozdelené. Ako osobný fond plk. Kmicikieviča zostali dve archívne škatule, v ktorých sú jeho osobné doklady, spisy o povyšovaní, vyznamenávaní, osobná korešpondencia, jeho opisy dokumentov ap. Spisy o rozsahu troch archívnych škatúľ mali jednoznačne pôvodcu 2. technickú divíziu a boli priradené k príslušnému fondu. Nakoľko táto divízia, pôvodne ako Zaisťovacia divízia už bola archívne spracovaná, nové spisy sme zaradili na koniec tohto fondu.

Charakteru osobného fondu vyhovuje aj pozostalosť Bohuslava Gracu, ktorý sa venoval výskumu dejín partizánskeho hnutia v SNP a pozostalosť talianskeho legionára Rudolfa Gábriša.

Keď som spomenul, že dôstojníci nezvykli budovať vlastné archívy, neznamená to, že nepísali spomienky a pamäti. Dlhoročná zbierková činnosť vojenských historikov viedla k tomu, že dnes je vo VHA v Trnave celkom slušná zbierka spomienkových prác. Správca zbierky PhDr. Arpád Kelenyei všetky

spomienky usporiadal ako samostatnú zbierku a vypracoval veľmi prehľadnú archívnu pomôcku – orientačný katalóg, ktorý sprístupňuje 502 prác s časovým rozsahom od roku 1848 do roku 1989. Katalóg je členený podľa historických období a tieto sú ďalej členené podľa vojenských aktivít, ktorých sa autori spomienok zúčastnili.

Vzhľadom na minulú existenciu čs. štátu je potrebné zobrať na vedomie aj osobné fondy uložené vo VHA v Prahe. Ak zalistujeme v štvordielnom Průvodcovi po fondech VHA, ktorý končí rokom 1938 a ďalej potom v Průvodcovi po fondech a sbírkách VHA II. část 1939-1945, zistíme, že v tomto archíve sú uložené osobné fondy oddelene podľa historických období. Z obdobia Rakúska sú tu uvedené dva osobné fondy : fond mjr. de Ringlera z rokov 1705 –1816 z panovníckeho rodu Bourbonnov, ktorý po vyhnaní z vlasti pôsobil v Rakúsku a fond Karla Krnku, špecialistu zbrojnej techniky a balistiky, ktorý celý život venoval vojenskej službe a potom konštrukcii zbraní.

K obdobiu Československa z rokov 1918-1939 sa vzťahuje 61 osobných fondov. Ich historický význam a množstvo písomností je

u jednotlivých osôb značne rozdielne. Zaujali ma niektoré mená, ktoré môžu mať širší význam. Arm. Gen. Jozef Bílý, veliteľ Zemského vojenského veliteľstva v Brne a Prahe, popravený fašistami v roku 1941 ako veliteľ odbojovej organizácie Obrana národa, Sylvestr Blaha – vojenský ataché vo Francúzsku a náčelník vojenskej kancelárie prezidenta republiky, gen. Otakar Husák – minister národnej obrany v rokoch 1920-1921, generál ruských légii a čs. armády, neskôr fašista Rudolf Gajda, gen. Jozef Šnejdárek, ktorý velil Zemskému vojenskému veliteľstvu v Košiciach v rokoch 1925-1932 a do roku 1935 Zemskému vojenskému veliteľstvu v Bratislave, div. gen. Oldřich Španiel, náčelník vojenskej kancelárie prezidenta Dr. E. Beneša – až 48 archívnych škatúľ, gen. Hugo Vojta, veliteľ delostrelectva Zemského vojenského veliteľstva v Košiciach a v Bratislave.

Sú tu aj dva osobné fondy Slovákov, delimitovať tieto fondy sa nepodarilo. Ide o jednu škatuľu písomností JUDr. Ivana Markoviča slovenského sociálne demokratického politika, ktorý sa zúčastnil odboja v Rusku. Písomnosti pochádzajú

z jeho funkcie sekretára odbočky Čs. národnej rady v Rusku. Druhý fond pochádza od slovenského politika a novinára Bohdana Pavlú, významného taktiež z odboja legionárov v Rusku.

Z obdobia 2. svetovej vojny VHA v Prahe disponuje 14 osobnými fondmi, z toho len 8 fondov patrí skutočne vojenským osobnostiam. Z vojakov sa nemôžem nezmieniť o fonde gen. Sergeja Ingra, ministra národnej obrany čs. emigrantskej vlády v Londýne. Z východného odboja sú to príslušníci I. čs. armádneho zboru v ZSSR gen. Jaroslav Procházka a gen. Jan Studlar. Fond Rudolfa Viesta, ktorý by nás predovšetkým zaujímal, žiaľ obsahuje len torzo písomností z doby, kedy bol štátnym tajomníkom MNO v Londýne.

Okrem spomenutých osobných fondov existuje vo VHA v Prahe aj uzavretá zbierka, ktorú VHA prevzal zo zrušeného Archívu ústavu marxizmu-leninizmu ÚV KSČ. Ide tu o osobné fondy politicky činných osôb pod názvom zbierka osobností I, ktorá obsahuje dokumentáciu asi o 2 700 osobách, ktoré boli často aj stíhané fašizmom, väznené eventuálne popravené.

Pokiaľ by niekoho zaujímali

vojenské osobné fondy z obdobia Rakúska – Uhorska, môžem upozorniť na ďalší archívny zdroj. Počas pracovnej návštevy v Rakúskom štátnom archíve vo Viedni som bol oboznámený s dokumentačným oddelením tohto archívu, ktoré sa zaoberá zberom pozostalostí významných osobností, diplomatov, šľachtických rodov, vojakov ai. Pracovisko vedie Hofrat Dr. Peter Broucek.

Na záver chcem vyjadriť určitú úvahu. Nenapadá vás, že v archívoch by mohlo byť osobných fondov vojenských osobností predsa len viac? Nemálo pozostalostí existuje aj na Slovensku v súkromných rukách, po osudových zmenách v týchto rodinách je otázka, či noví majitelia písomností ich ponúknu na archivovanie alebo skončia horším spôsobom.

Z o s v e t a

Blíži sa sčítanie ľudu - čo na to hovoria archivári?

Blížiaci sa významná udalosť sčítania ľudu bude mať iste svoje dôsledky aj pre archívy a archivárov. Sme na ňu pripravení - a ako?

Nedávno sa mi dostala do rúk krátka informácia "Census Update: The Wheels Grind Slowly, But They are Turning" z tohtoročného časopisu Micrographics & Hybrid Imaging Systems Newsletter, February 2001, s. 11. Pretože sa zaoberá problematikou uchovávaní informácií a obrovského

množstva sčítacích hárkov minuloročného sčítania ľudu v Spojených štátoch amerických z hľadiska ich ochrany a ďalšieho využitia - aj keď z nášho pohľadu rozhodne nie vo veľmi krátkej dobe - bude iste zaujímavý aj pre náš názor, ako k riešeniu tohto problému pristupujú zodpovedné inštitúcie v USA.

V prvom rade je zaujímavá veľmi úzka spolupráca i kompetenčné

náležitosti hlavných zúčastnených inštitúcií - Úradu pre sčítanie a Národného archívu. Môže to byť poučné i pre nás?

Informácia je významná predovšetkým z hľadiska ochrany a dlhodobého uloženia údajov a informácií. Jednoznačne potvrdzuje názor kompetentných inštitúcií na vhodnosť dvoch typov médií - mikrofilmu a digitálnej formy záznamu - z hľadiska ich stálosti a trvanlivosti.

V každom prípade však riešenie celého problému môže byť v mnohom poučné i pre nás. Tu je teda spomínaná informácia.

Aktuálne o výsledkoch sčítania: Božie mlyny melú pomaly, ale isto

Nehľadajte COM film v najbližšej budúcnosti. Netreba sa náhliť, veď máme pred sebou ešte viac ako 70 rokov, aby sa verejnosti sprístupnili údaje zo sčítania ľudu. (COM - Computer Output Microfilm - konverzia/výstup počítačových údajov na mikrofilm)

Úrad pre sčítanie (Bureau of the Census) a Americký národný archív NARA (National Archives and Records Administration) ešte stále

vyhodnocujú, či konverziu údajov zo sčítania roku 2000 na mikrofilm urobia "vlastnými silami" alebo túto činnosť zadajú ako prácu nejakej inej organizácii. Podľa predstaviteľov NARA proces vyhotovenia a verifikácie COM mikrofilmov údajov zo sčítania potrvá asi tri roky. Po ukončení procesu konverzie digitálnych údajov na mikrofilm, ktorá sa vykoná technológiou Dokument Archive Writer firmy Kodak, Úrad pre sčítanie predloží na schválenie Národnému archívu návrh ako ďalej naložiť s originálnymi formulármi zo sčítania. Tento postup, ktorý bude publikovaný vo Federálnom registri na verejné pripomienkovanie, bude identifikovať mikrofilm ako permanentné záznamové médium, zatiaľ čo digitálne údaje na magnetickej páske ako dočasný záznam.

Počas roku 2000 Úrad pre sčítanie distribuoval celkom 98,7 milióna krátkych sčítacích formulárov a 20,3 milióna dlhých formulárov na získanie údajov o 281,4 miliónoch obyvateľov žijúcich v Spojených štátoch amerických.

Zmena názorov

Hoci obidve inštitúcie Úrad pre sčítanie i NARA pôvodne plánovali

ponechať formuláre "Sčítanie 2000" len v digitálnej forme, verejná mienka ich prinútila prehodnotiť svoje rozhodnutie a zmeniť názor. Vysoké náklady na konverzie, ktoré budú potrebné na udržiavanie čitateľnosti digitálnych záznamov na ďalšie desaťročia - ako aj otázky technického starnutia - napomohli zmene pôvodného názoru.

Hovorca Úradu pre sčítanie povedal: "Na rozdiel od digitálnych foriem, mikrofilm je mikrofilm - technológia a technika sa nemení. Sme si istí, že tieto formuláre (na mikrofilme) budeme vedieť prečítať aj po 72 rokoch, kedy budeme pripravení konvertovať ich späť do digitálnej formy."

V novembri 2000 Úrad pre sčítanie poveril spoločnosť Lockheed Martin Corp., aby začala plánovať konverziu 62,5 milióna strán sčítacích hárkov/formulárov, ktoré sa

nachádzajú na digitálnych páskach, na mikrofilmové obrázky.

Dve storočia histórie na filme

Mikrofilmy, ktoré sa majú vyhotoviť, budú pridané k ďalším viac ako 248 000 kotúčom mikrofilmov najrôznejších formátov, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú v NARA a ktoré tvoria informačný poklad decéniových sčítaní od roku 1790 až po súčasnosť.

Hoci originálne papierové formuláre zo sčítania z roku 2000 boli znehodnotené a papier recyklovaný, údaje sú uložené na záložných páskach, aby sa mohli v prípade zlyhania servera rekonštruovať. Takto je zabezpečené, aby sa sčítacie formuláre mohli konvertovať na mikrofilm na dlhodobé uloženie.

Zatiaľ nebol oznámený časový harmonogram tohto procesu, predpokladá sa však, že rozhodnutie bude prijaté na jar.

Jozef Hanus

Z činnosti výboru Spoločnosti slovenských archivárov

Výbor Spoločnosti slovenských archivárov sa od posledného valného zhromaždenia vo Vyhniach stretol štyrikrát a osobitne predsedníctvo raz. V rámci svojich možností (hlavne množstva financií na cestovné) sa ho zúčastňovali všetci členovia výboru a členovia revíznej komisie v zložení, v akom boli zvolení na valnom zhromaždení v Šamoríne. Nedošlo k žiadnym personálnym zmenám.

Výbor na svojom zasadnutí v decembri 2000 schválil finančné výdavky SSA vo výške 25 771.- Sk použité na 4. archívne dni. Aj touto cestou by sa chcel poďakovať za sponzorské príspevky firiem EMBA TRADE, ktorá prispela sumou 14 000.- Sk a firme NICOL, ktorá nám poskytla 5 000.- Sk.

4. archívne dni vo Vyhniach vyhodnotila predsedníčka SSA V. Nováková, ktorá konštatovala, že ako ich odborná časť, tak aj sprievodné akcie boli zabezpečené na vysokej profesionálnej úrovni. Zároveň tlmočila skutočne veľkú spokojnosť účastníkov s ich organizáciou. Patrí za to poďakovanie našej kolegyni E. Kašiarovej a celému kolektívu

Štátneho ústredného banského archívu v Banskej Štiavnici.

Na decembrovom zasadnutí r. 2000 sa výbor dohodol aj na termíne konania 5. archívnych dní v dňoch 9.-11.10.2001 a na ich téme. Témou tohoročných archívnych dní pod názvom „Ochrana archívneho dedičstva v Slovenskej republike – súčasný stav, problémy a perspektívy na prahu nového tisícročia“ sa výbor snažil nadviazať na dotazníkovú akciu o ochrane archívnych dokumentov v archívoch a zároveň poskytnúť priestor na diskusiu o spôsoboch riešenia starostlivosti nielen o klasické archívne dokumenty, ale aj o archívne dokumenty vznikajúce iba v elektronickej podobe. Na nasledujúcich zasadnutiach sa riešilo miesto konania 5. archívnych dní. Na toto sa podujala členka revíznej komisie Š. Drahošová, ktorá zabezpečila priestory Huňadyovského kaštieľa v Mojmírovciach pri Nitre. Na svojich ďalších zasadnutiach sa výbor zaoberal štruktúrou programu 5. archívnych dní a zabezpečením referátov a prednášajúcich.

Na tomto zasadnutí výbor schválil aj zriadenie sekcie

predarchívnej starostlivosti predložený členmi Ústrednej skartačnej komisie. Za svoj hlavný cieľ si zvolila prehlbovanie nielen teoretických ale aj praktických vedomostí archivárov – členov SSA v oblasti predarchívnej starostlivosti. Záujemcovia o prácu v tejto sekcii sa môžu prihlásiť u Mgr. M. Mrižovej (odbor archívnictva a spisovej služby MV SR).

V rámci programu výmenných stáží s Veľkou Britániou sa tohoročne a poslednej stáže zúčastnili PhDr. P. Draškaba a Ing. J. Hanus, ktorých pobyt bol hradený z finančných prostriedkov British Council.

V súvislosti s novou legislatívnou úpravou archívnictva treba povedať, že traja členovia výboru (V. Nováková, L. Vrteľ, M. Mišovič) sú členmi komisie, ktorá pripravuje zákon o archívoch a registratúrach a 3 vykonávacie predpisy (o evidencii archívnych dokumentov a prístupe k nim; o hodnotení a vyradaovaní záznamov a preberaní archívnych dokumentov; o ochrane archívnych dokumentov). Výbor sa dohodol na zorganizovaní seminára v tejto, pre archivárov tak dôležitej, záležitosti. Presný termín uskutočnenia seminára závisí od postupu prác na konečnej verzii návrhu nového zákona.

V rámci medzinárodnej spolupráce so zahraničnými spoločnosťami archivárov, výbor odsúhlasil účasť predsedníčky SSA V. Novákovovej na 9. konferencii archivárov Českej republiky v Opave v dňoch 24. – 25. 5. 2001 a účasť jedného člena SSA na archívnych dňoch Spolku maďarských archivárov. Do tejto kategórie možno zaradiť aj cestu dvoch študentov Katedry archívnictva a pomocných vied historických FF UK na 5. zjazd poľských študentov archívnictva v Toruni. Na túto akciu Spoločnosť slovenských archivárov prispela uhradením cestovných nákladov.

Napriek finančným príspevkom uvedených firiem Spoločnosť slovenských archivárov neustále bojuje s nedostatočným množstvom financií potrebných na rozvinutie ďalších aktivít. Z toho dôvodu hľadá možnosti ich získania z rôznych nadácií a projektov. Chcel by som osloviť všetkých členov Spoločnosti slovenských archivárov, aby, keď majú možnosti, sa zapojili a pomohli pri vyhľadávaní a získavaní informácií a kontaktov, ktoré by zlepšili jej finančnú situáciu.

Výbor Spoločnosti slovenských archivárov na svojich zasadnutiach, okrem predložených problémov, riešil

Výbor Spoločnosti slovenských archivárov na svojich zasadnutiach, okrem predložených problémov, riešil aj situáciu okolo príspevkov do tohto periodika; redakčná rada sa neustále borí s ich nedostatkom. Chcel by som apelovať na členov, aby svoje

poznatky, skúsenosti či návrhy, či už z odbornej praxe alebo z iných oblastí archívnickva, zverejnili a prispeli tak ku skutočnému vyprofilovaniu Fóra archivárov na odborné fórum v tom najširšom zmysle tohto slova.

Mgr. M. Mišovič

Dňa 15. mája 2001 sa konala porada riaditeľov štátnych archívov v Trenčíne. Rozhodli sme sa uverejniť niekoľko zaujímavých štatistických údajov vypracovaných Mgr. M. Mišovičom z OAaSS MV SR, ktoré určite nepoznáte všetci:

Archívne fondy - spracovanosť:

archív	AF - počet	AM - celkom v b.m.	usporiada né v b.m.	inventariz. v b.m.	vôbec nesprac.
Archív m. Bratisl.	449	6068,67	674,83	0	912,27
Banská Bystrica	310	5168,14	3750	1417,95	0
Banská Štiavnica	133	1007,7	556,89	450,81	0
Bardejov	437	1332,57	394,83	707,54	230,20
Čadca	261	1215,19	340,21	404,29	354,55
Dolný Kubín	702	3921,24	0	1855,78	0
Humenné	627	2027,02	1548,29	395,91	368,9
Komárno	385	3128,81	977,27	523,5	1628,54
Košice-okolie	701	2587,35	1335,13	1234,62	0
Levice	849	4218	3011	929	278
Levoča	81	1667	744,3	439	483,9
Lipt. Mikuláš	699	2559,2	708,4	1664,8	186
Lučenec	207	740,67	714,06	417	152,27
Martin	351	2186,75	1562,21	405,86	218,67
Michalovce	480	2276,32	1443,61	436,11	396,60

Nitra	744	3299,77	2242,24	989,52	68,01
Nové Zámky	490	2364,24	1186,24	366	804,01
Pezinok	798	4550	3113	1377	97
Poprad	412	2173	1860	518	293
Pov. Bystrica	539	3107,5	1738,35	1431,56	0
Prešov	499	2446,4	1981,45	464,95	0
Prievidza	657	2161	1622,5	528	10,50
Rimavská Sobota	451	1293,5	47,6	663,3	458,4
Rožňava	258	2111,85	501,06	342,7	1196,81
Skalica	459	1824,96	1465,42	738,2	352,54
Spišská N. Ves	117	1441,6	990	340	116
Stará Ľubovňa	319	1342,9	201,7	532,9	152,5
Svidník	352	1232,3	1115	72,9	43,8
Šaľa	587	4084	2495	1083,5	0
Topoľčany	880	2775	471	1598	706
Trebišov	506	2017,51	1533,40	400,33	248,91
Trenčín	534	3965,62	2424,75	682,93	0
Trnava	690	3385,87	516,45	2114,98	394,87
Veľký Krtíš	377	1578,93	1031,69	376,55	1159,38
Vranov n/Topľou	450	1001,27	85,96	350,1	565,21
Zvolen	465	2342,41	2338,33	256,7	4,08
Žiar n/Hronom	361	2209,81	1953,5	1745,05	208,45
Žilina	505	2797,07	664,87	1027,98	661,35
Celkom	18122	95611,14	49340,54	29283,32	12750,72

Pracovníci ŠOKA /podľa stavu k 231.12.2000:

archív	VŠ	SŠ	celkom	odbor.
Archív m.Bratisl.	11	7	19	17
Banská Bystrica	2	8	10	10
Banská Štiavnica	1	2	3	3
Bardejov	2	5	7	6
Čadca	1	4	5	5
Dolný Kubín	2	4	6	6

Humenné	1	6	7	4
Komárno	2	3	5	4
Košice - okolie	2	4	6	6
Levice	4	2	6	6
Levoča	0	2	2	2
Lipt. Mikuláš	1	3	6	3
Lučenec	0	4	4	3
Martin	2	3	5	5
Michalovce	2	3	6	4
Nitra	1	4	6	5
Nové Zámky	3	2	5	4
Pezinok	2	6	8	8
Poprad	4	2	6	6
Pov. Bystrica	1	3	4	4
Prešov	1	4	5	5
Prievidza	1	3	4	3
Rimavská Sobota	0	5	5	5
Rožňava	3	2	5	5
Skalica	2	3	5	5
Spišská N. Ves	1	3	4	3
Stará Ľubovňa	1	3	4	4
Svidník	1	4	5	5
Šaľa	3	6	10	9
Topoľčany	2	5	7	6
Trebišov	1	4	5	5
Trenčín	4	4	8	8
Trnava	4	5	9	9
Veľký Krtíš	1	4	5	5
Vranov n/Topľou	1	5	6	6
Zvolen	1	4	5	5
Žiar n.Hronom	2	2	6	4
Žilina	1	5	6	6
Celkom	74	148	230	209

SERVIS PRE VÁS

Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote Vás prosí, **aby ste si opravili** v ostatnom Adresári štátnych archívov a ďalších archívov v Slovenskej republike, ktorý bol vydaný Odborom archívnictva a spisovej služby MV SR našu adresu a telefón nasledovne:

Štátny okresný archív v Rimavskej Sobote
Cukrovarská 48
979 01 Rimavská Sobota

telefón, záznamník, fax: 0866 563 43 08

Z ekonomických dôvodov nebudeme túto zmenu archívom oznamovať osobitným listom.

Vážené kolegyně, kolegovia,

ak máte záujem o nasledovné knižné tituly, môžete si ich objednať na adrese:

Ezoterika, predaj kníh
Kovács Alexander
925 82 Tešedíkovo

Zsigmondkori oklevéltár V.	cena: 696,- Sk
Zsigmondkori oklevéltár VI.	cena: 1.100,- Sk
Anjou-kori oklevéltár I. - X.	cena: 2.485,- Sk

Mgr. Peter Vítek: Erby miest a obcí Liptova, Knížnica G.F.Belopotockého pre Združenie Liptov, L. Mikuláš 2000

Erby liptovských obcí neboli dodnes ucelene zmapované a publikované. Väčšinu erbových symbolov obcí Liptova popísal vo svojej práci Slovenské mestské a obecné erby prof. Jozef Novák. Novoobjavené erby publikoval neskôr Dr. Emil Kufčák v štúdií Erby liptovských obcí, ktorá vychádzala na pokračovanie v zborníkoch Liptov /č. 1, 3 a 4/. V Liptovskom múzeu v Ružomberku sa nachádza zbierka prekreslených pečatí liptovských obcí a zbierka pečatidiel, ktoré sú tiež významným zdrojom pre túto problematiku. V Štátnom okresnom archíve v Liptovskom Mikuláši sa nachádza Zbierka pečatidiel a odtlačkov, ktorú začal zhromažďovať Dr. Emil Kufčák, v čase, keď pôsobil ako riaditeľ Štátneho okresného archívu v Liptovskom Mikuláši. V

archívnych fondoch okresných súdov v Liptovskom Mikuláši, Liptovskom Hrádku a Ružomberku, ktoré sú v správe Štátneho okresného archívu v Liptovskom Mikuláši, sa nachádza množstvo písomností s odtlačkami obecných a mestských pečatidiel.

Publikácia mapuje obecnú a mestskú heraldiku v celom Liptove od najstarších známych symbolov. Obce sú zoradené do hesiel, abecedne podľa súčasného názvu. Každé heslo obsahuje rok prvej písomnej zmienky o obci alebo meste, najstaršie tvary pomenovania, popis pečatidiel, ich odtlačkov a pečiatok, spolu s ich grafickým vyobrazením. Vo farebnej prílohe sa nachádzajú niektoré súčasné erby liptovských obcí, na obálke sú farebné erby liptovských miest.

Cena: 120,- Sk

Objednávky zasielajte na adresu: Informačné centrum mesta Liptovský Mikuláš, Námestie Mieru 1, 031 01 Liptovský Mikuláš

Jozef Kútnik - Šmálov: ... a myšlienky zostávajú, Obecný úrad v Sliačoch, Sliače 2001

Kniha Jozefa Kútnika /1912 - 1982/ - kňaza, historika a literárneho kritika, ktorý v Sliačoch pôsobil takmer 30 rokov až do svojej smrti, vychádza pri príležitosti 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci. Prostredníctvom vtedajšieho MNV venoval v rokoch 1974 a 1975 občanom Sliačov rukopis svojho diela, pozostávajúci z troch častí: Najstaršie dejiny Sliačov na pozadí dejín Liptova, Včasnogotický kostol sv. apoštolov Šimona a Júdu v Sliačoch, Martin Benka a Sliače. Obec Sliače, v snahe vzdať hold osobnosti J. Kútnika -

Šmálova, sa rozhodla vydať knižne toto unikátne dielo a tým ho sprístupniť širokej odbornej a laickej verejnosti práve v roku 750. výročia prvej písomnej zmienky o obci. Je vynikajúcim príspevkom nielen k osídleniu Sliačov aj Liptova, ale poskytuje aj odborný výklad fresiek a architektonických častí ranogotického kostola v Sliačoch. Zároveň obsahuje veľké množstvo odkazov na archívne pramene i na odbornú literatúru. Text dopĺňajú čiernobiele, v prílohe aj farebné fotografie interiéru kostola, fresiek a okolia obce.

Cena: 220,- Sk

Objednávky zasielajte na adresu: Obecný úrad v Lipotvských Sliačoch /zmena názvu od 1.7.2001/, 034 84 Liptovské Sliače.

Mgr. Peter Vítek

Naši jubilanti:

K životnému jubileu srdečne gratulujeme a prajeme veľa zdravia, šťastia, osobných a pracovných úspechov nášmu kolegovi:

Mgr. Janega Juraj ŠOKA Banská Bystrica

Vydáva Spoločnosť slovenských archívárov 10 x ročne

Redakčná rada: V. Nováková, L. Vrteľ, J. Hanus, Z. Kollárová, I.Graus,
V. Hrtánková, V. Morišová

Technická úprava: ŠOKA v Šali, J.Benciová

Náklad: 380 ks

Povolilo: MK SR 1472/96

ISSN 1335-6658

9 771335 665004